

DELIMITACJA MIEJSKICH OBSZARÓW FUNKCJONALNYCH STOLIC WOJEWÓDZTW DLA POTRZEB PLANOWANIA I ZARZĄDZANIA

Przemysław Śleszyński

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN

XXVIII Konwersatorium Wiedzy o Mieście • Współczesne czynniki i bariery rozwoju miast
23-25 kwietnia 2015 r. • Łódź

ZAGADNIENIA

1. Zagadnienia koncepcyjno-teoretyczne i terminologiczne.
2. Metodyka i przykłady historyczne delimitacji (1964-2012).
3. Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych wykonana dla MRR (2012).

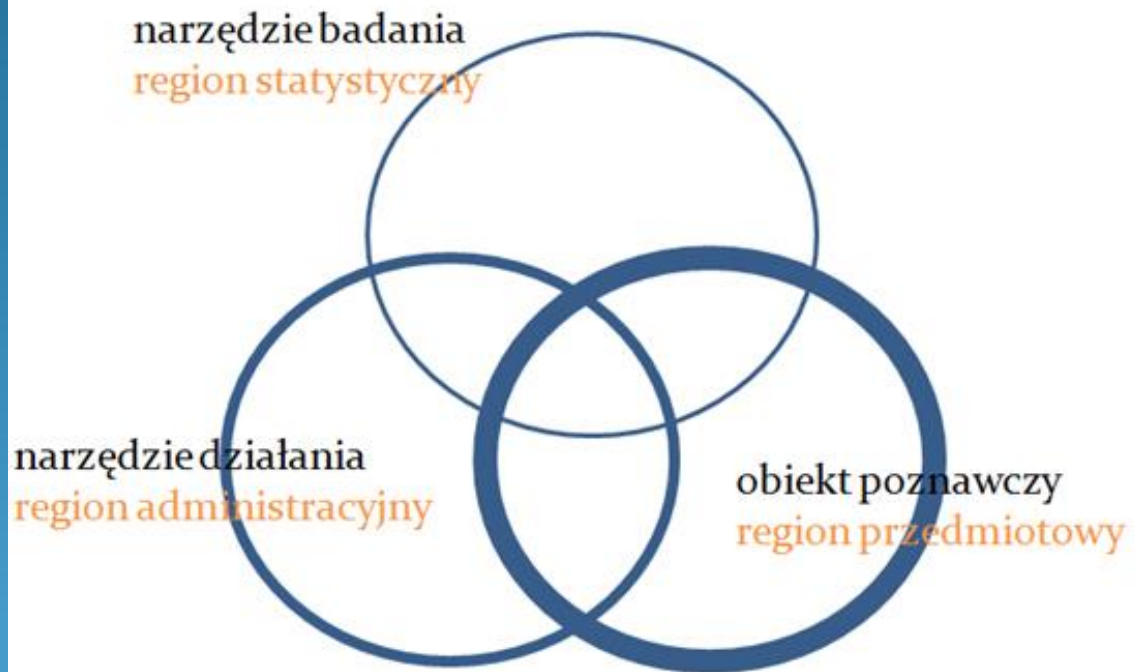
SFORMUŁOWANIE PROBLEMU

DLACZEGO:

1. Stosowane podziały terytorialne w pewnych przypadkach **są niewydolne** w zarządzaniu oraz planowaniu przestrzennym i regionalnym?
2. Wykorzystywane delimitacje, klasyfikacje i typologie regionów **nie służą dobrze objaśnianiu** struktur przestrzennych, a pośrednio prawidłowości i związków przyczynowo-skutkowych?

Trojakie rozumienie i stosowanie regionu

K. Dziewoński 1967, zmodyfikowane

Idea Miejskich Obszarów Funkcjonalnych opiera się na dążeniu do uzyskania obszarów spójnych pod względem funkcjonowania, zadowalających pod względem jakości życia oraz efektywnych pod względem zarządzania.

JAKA KATEGORIA REGIONU ODDZIAŁYWANIA MIASTA?

KONSTRUKCJE POJĘCIOWE

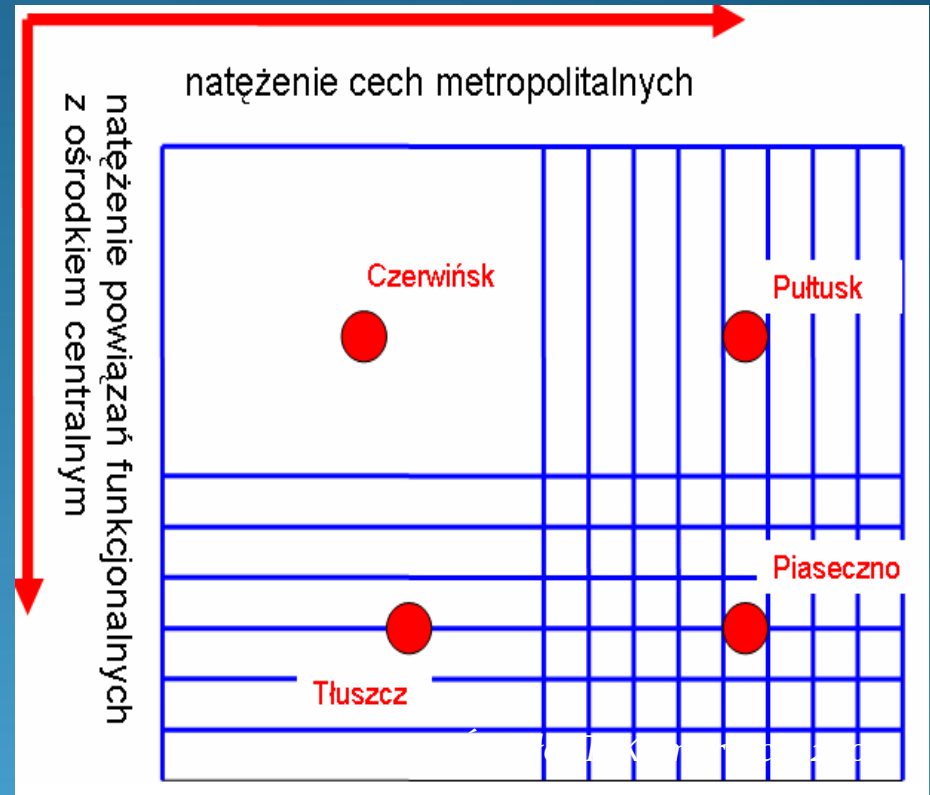
1. Funkcjonalny region miejski
2. Miasto i strefa podmiejska
3. Aglomeracja i zespół miejski
4. Obszar metropolitalny
5. Pole miejskie
6. Obszar zurbanizowany

IDENTYFIKACJA EMPIRYCZNA

1. Zasięg oddziaływania
2. Połączenia, powiązania i więzi
3. Relacje, w tym interakcje
4. Funkcje
5. Występowanie, natężenie oraz intensywność cech miejskich

JAKI TYP REGIONU?

- Region węzłowy (realny) oparty na powiązaniach
- Region powierzchniowy (pozorny) oparty na cechach
- Na podstawie tylko jednej grupy cech – duże ryzyko błędnej lub nieefektywnej delimitacji i klasyfikacji

Źródło: T. Komornicki 2008

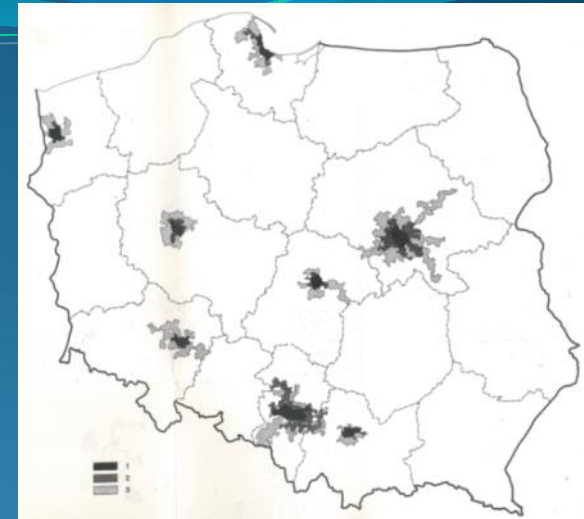
DELIMITACJE 1964-2009

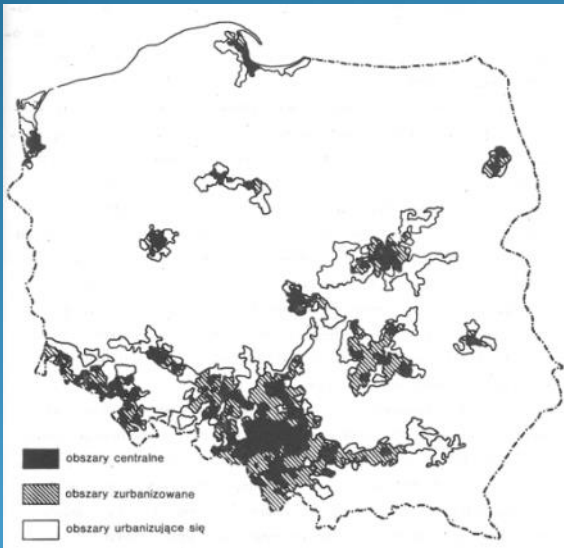
AGLOMERACJE LUDNOŚCI
Dziewoński i Kosiński 1964

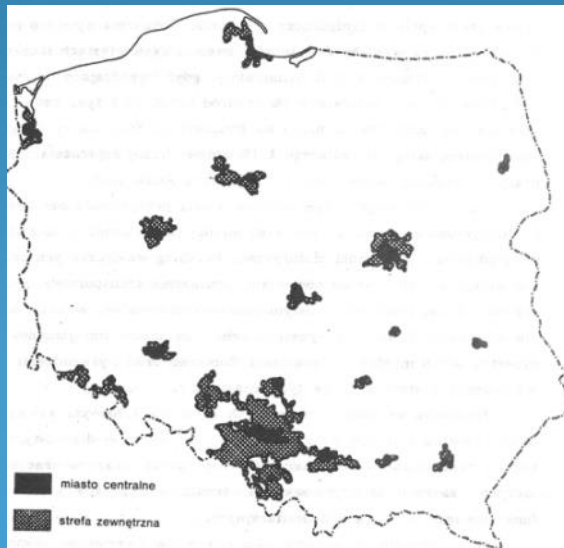
OBSZARY METROPOLITALNE
GUS 1968/Gontarski 1972

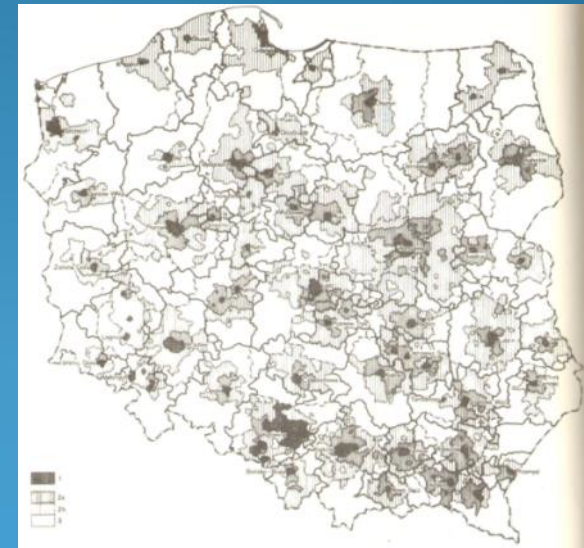
AGLOMERACJE WIELKOMIEJSKIE
Iwanicka-Lyra 1969

AGLOM. MIEJSKO-PRZEMYSŁOWE
Leszczycki, Heřman i Eberhardt 1971

OBSZARY METROPOLITALNE
Gontarski 1980

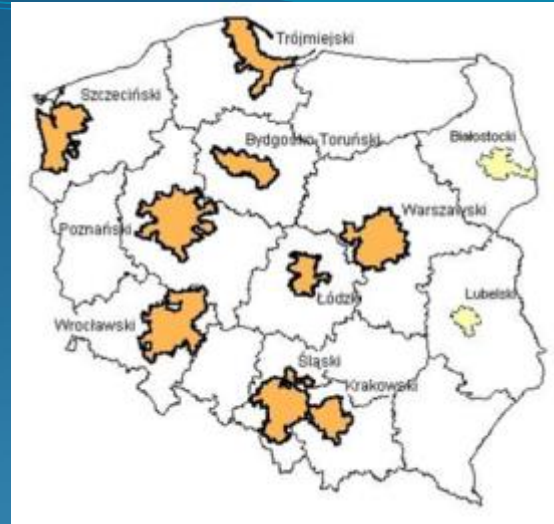

FUNKCJONALNE REGIONY MIEJSKIE
Potrykowska 1989

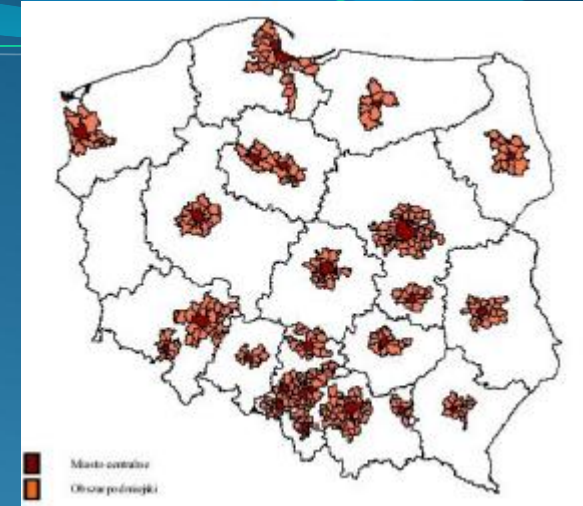
DELIMITACJE 1964-2009

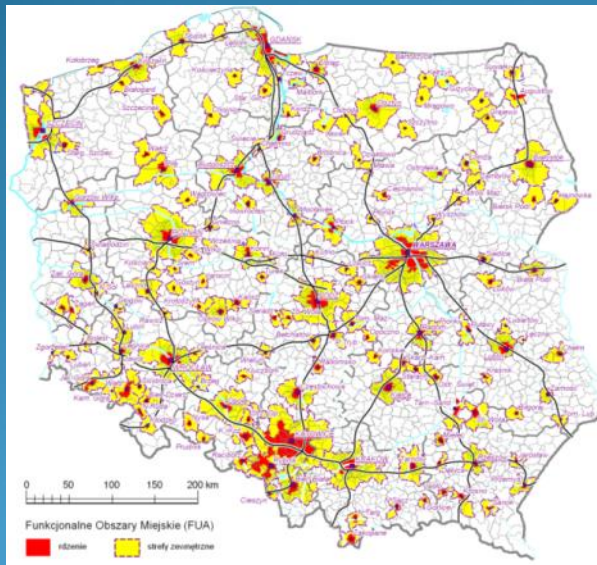
OBSZARY METROPOLITALNE
Unia Metropolii Polskich ≈2003

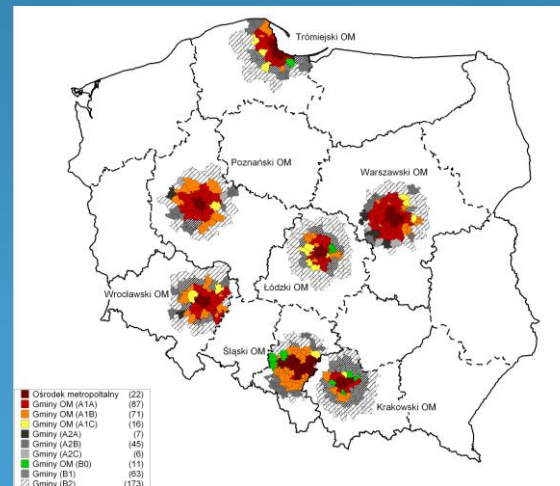
OBSZARY METROPOLITALNE
Śmętkowski 2007

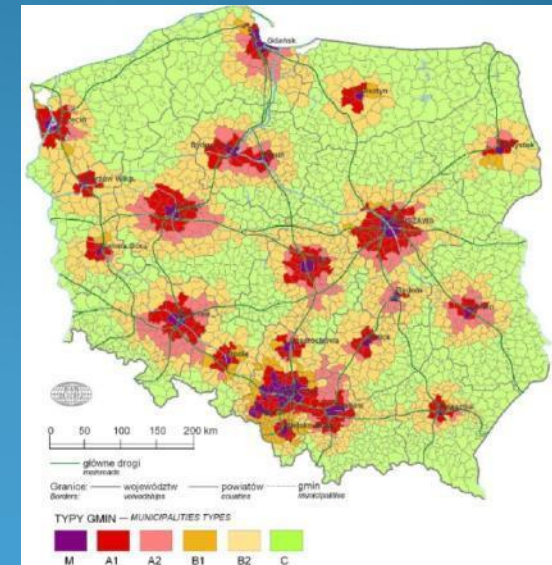
OBSZARY METROPOLITALNE
Świaniewicz i Klimska 2005

FUNKCJONALNE OBSZARY MIEJSKIE
ESPON 2006

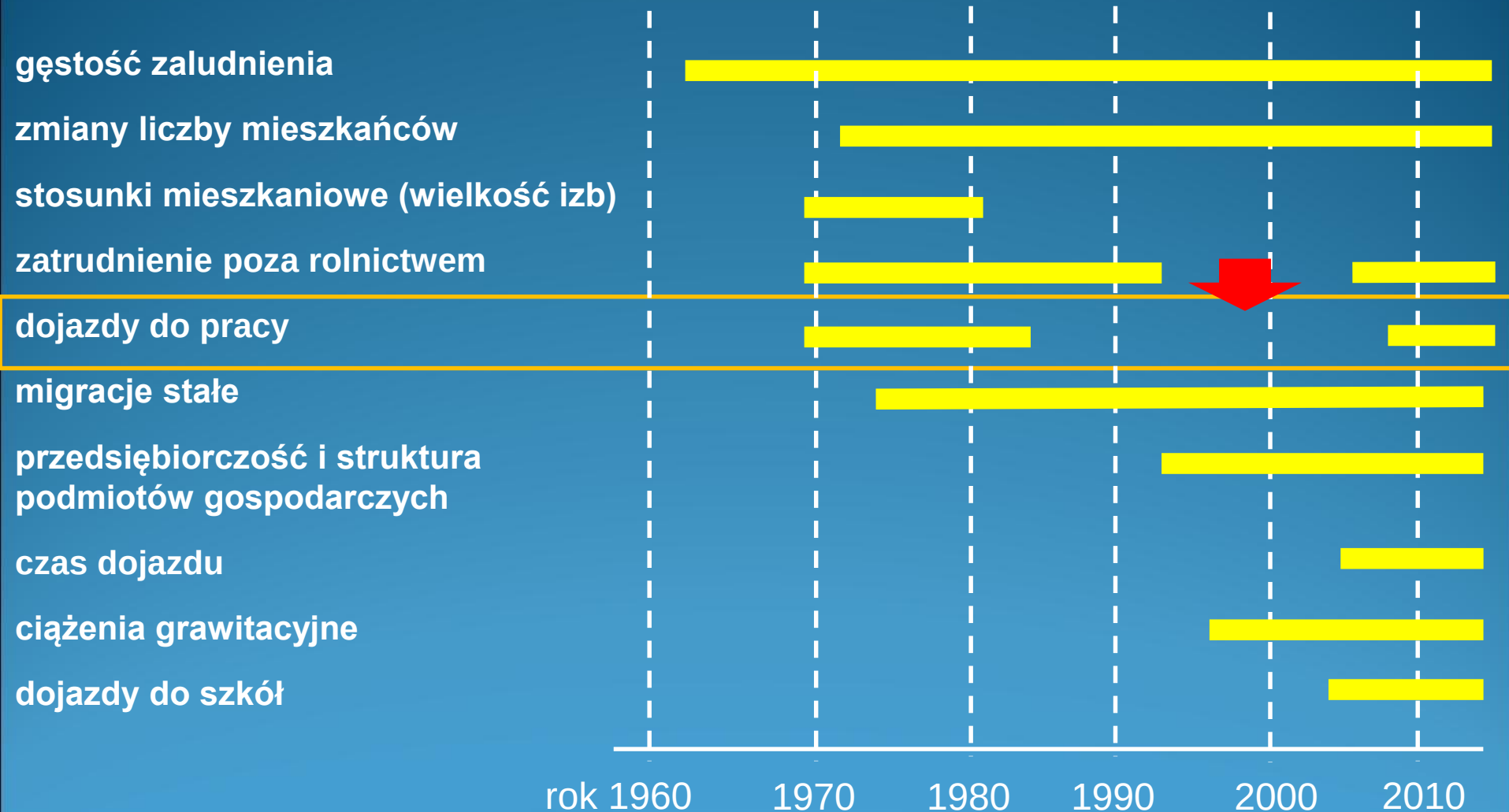

OBSZARY METROPOLITALNE
Śmętkowski, Jałowiecki, Gorzelak 2009

FUNKCJONALNE OBSZARY MIEJSKIE
Komornicki i Śleszyński 2009

KRYTERIA SZCZEGÓŁOWE

2011: UDOSTĘPNIENIE PRZEZ GUS DANYCH MACIERZOWYCH O DOJAZDACH DO PRACY NAJEMNEJ (dane za 2006 r.)

DELIMITACJA REGIONÓW FUNKCJONALNYCH METODĄ NYSTUENA-DACEYA (NAJWIĘKSZEGO PRZEPŁYWU)

Hierarchia rdzeni:

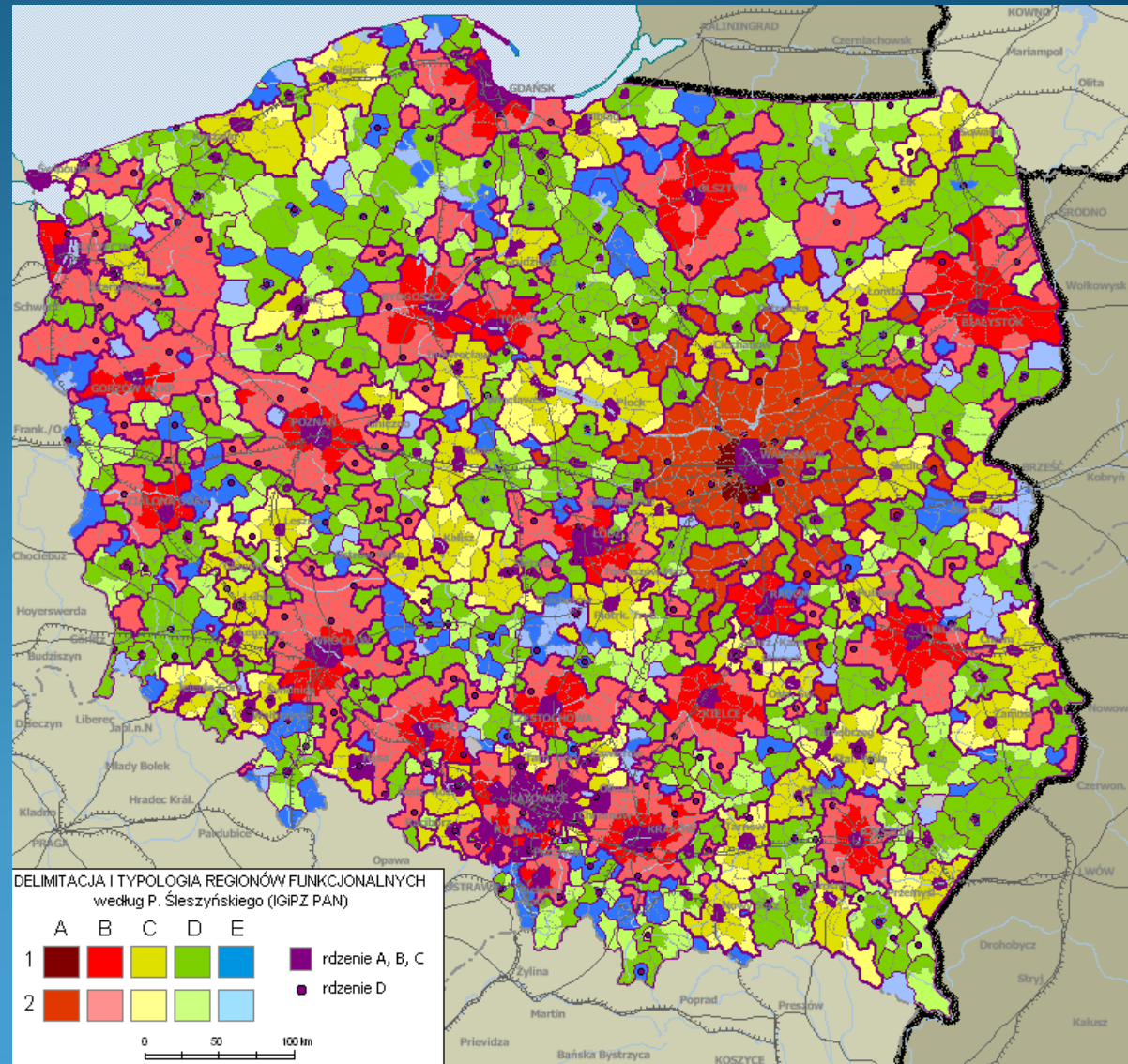
- A – stołeczny
- B – regionalny
- C – subregionalny
- D, E – lokalny

Natężenie oddziaływania:

- 1 – silne przyjazdy z i wyjazdy do
ośrodka miejskiego
- 2 – silne wyjazdy do ośrodka
miejskiego

Źródło:

Śleszyński 2014/Geographia Polonica

DELIMITACJA MIEJSKICH OBSZARÓW FUNKCJONALNYCH WYKONANA DLA MINISTERSTWA ROZWOJU REGIONALNEGO (2012)

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT GEOGRAFII I PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA im. S. Leszczyńskiego
00-818 Warszawa, ul. Twarda 51/55, <http://www.igipz.pan.pl/>

tel. (22) 6978841, fax (22) 6206221, e-mail: igipz@twarda.pan.pl, <http://www.igipz.pan.pl/>

DELIMITACJA MIEJSKICH OBSZARÓW FUNKCJONALNYCH STOLIC WOJEWÓDZTW

Opracował
dr hab. prof. PAN Przemysław Śleszyński

Ekspertyza wykonana dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

Warszawa • 8 października 2012 roku

A R T Y K U Ł Y

PRZEGŁĄD GEOGRAFICZNY
2013, 85, 2, s. 161-176

Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw

Delimitation of Functional Urban Areas of voivodship capitals

PRZEMYSŁAW ŚLESZYŃSKI

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyńskiego PAN,
00-818 Warszawa, ul. Twarda 51/55; psleszyn@twarda.pan.pl

Zarys treści. Autor prezentuje założenia, metodykę i wyniki delimitacji Miejskich Obszarów Funkcjonalnych (MOF) stolic województw, wykonanej w 2012 r. w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN na potrzeby realizacji zapisów *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* (Śleszyński, 2012). Delimitacja ma charakter aplikacyjny. Przyjęto 7 wskaźników delimitacji, dotyczących powiązań funkcjonalnych, cech społeczno-ekonomicznych i morfologicznych: (1) wyjeżdżający do pracy najmniej do rdenia MOF (wskaźnik użyty w delimitacjach po raz pierwszy dla danych po 1990 r.); (2) migracje (zameldowania) z rdenia MOF; (3) udział pracujących w zawodach pozarolniczych; (4) natężenie podmiotów gospodarczych ogółem (w stosunku do liczby ludności); (5) udział podmiotów gospodarczych należących do usług wyższego rzędu w liczbie podmiotów ogółem; (6) gęstość zaludnienia (bez lasów i wód); (7) mieszkania oddane do użytku w stosunku do liczby ludności. Efektem jest delimitacja obejmująca 299 gmin, w tym 33 rdeniowe i 266 położonych w strefach zewnętrznych.

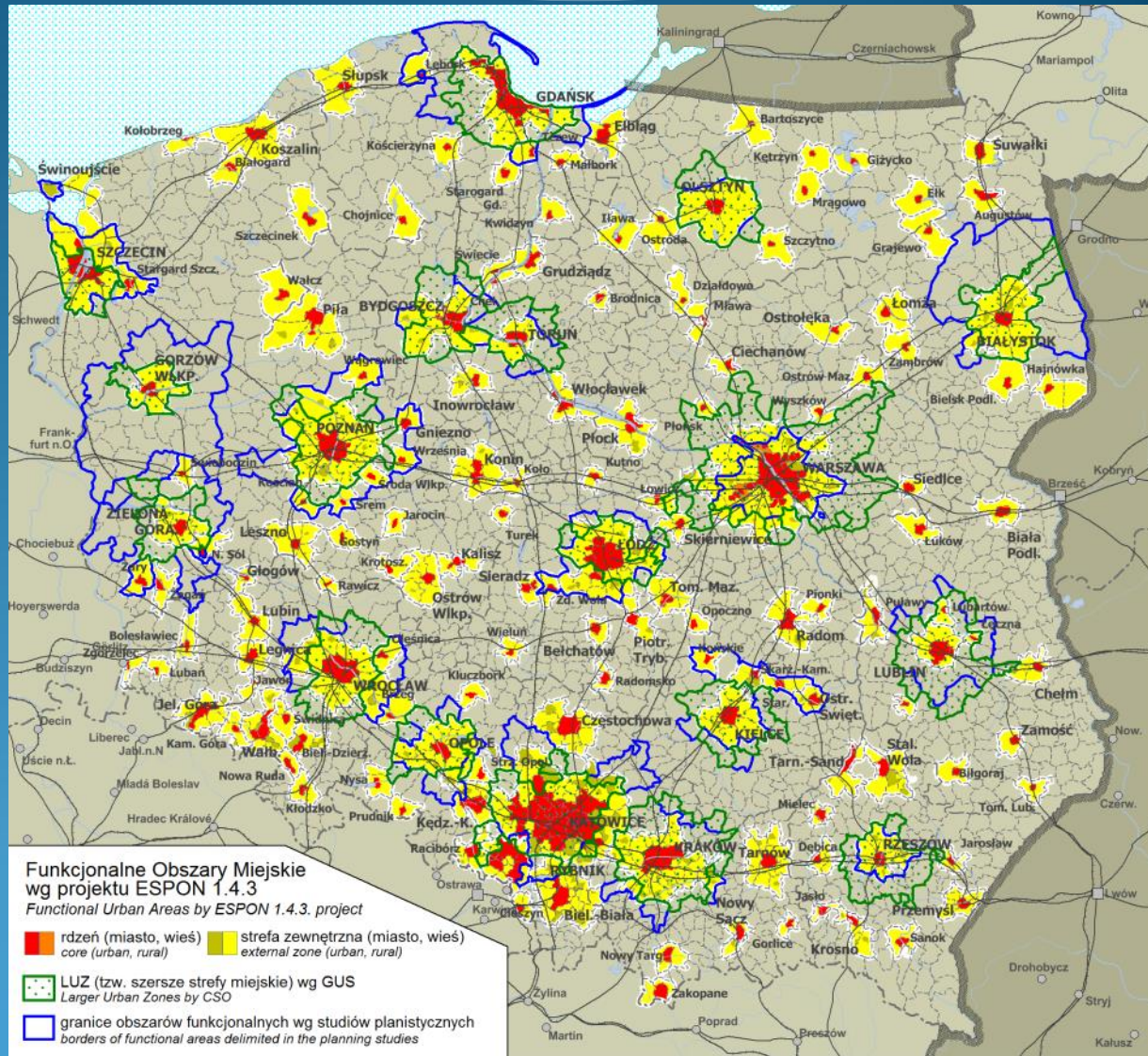
Słowa kluczowe: zasięg oddziaływania miast, dzienny system miejski, funkcjonalne obszary miejskie, strefa podmiejska, suburbanizacja, delimitacja, stolic województw, Polska.

Śleszyński P., 2013, *Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw*, *Przegląd Geograficzny*, 85, 2, s. 173-197.

STAN WYJŚCIOWY

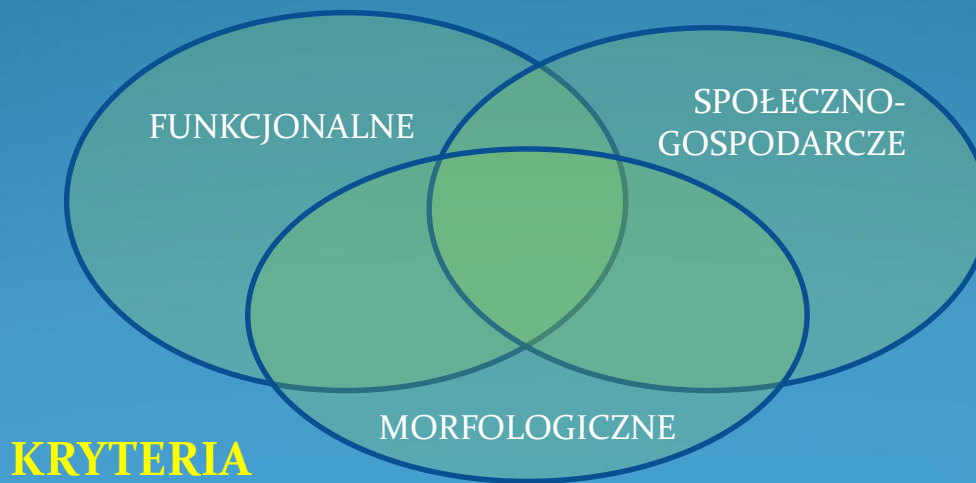
1. Nieporównywalność delimitacji.
2. Różnorodność podejść koncepcyjnych i metodycznych.
3. Potrzeba znalezienia uniwersalnego, prostego i zrozumiałego rozwiązania.

Idea Funkcjonalnych Obszarów Miejskich polega na uzyskaniu obszarów spójnych pod względem funkcjonowania, zadowalających pod względem jakości życia oraz efektywnych pod względem zarządzania.

DEFINICJA

” W analizie przyjęto definicję miejskiego obszaru funkcjonalnego, jako **spójnej pod względem przestrzennym strefy oddziaływania miasta**. Sformułowanie to oznaczać powinno **nie tylko istnienie powiązań funkcjonalnych**, jak ma to miejsce w klasycznych delimitacjach dziennych systemów miejskich (opierających się niemal wyłącznie na dojazdach do pracy), ale **również zaawansowanie procesów urbanizacyjnych**. (...) Miejski obszar funkcjonalny to zatem nie tylko strefa oddziaływania (w rodzaju dziennego systemu miejskiego), ale **uksztaltowany w procesie historycznym zespół jednostek terytorialnych**, wyróżniający się z otoczenia i upodabniający się pod pewnymi względami do głównego miasta (rdzenia).

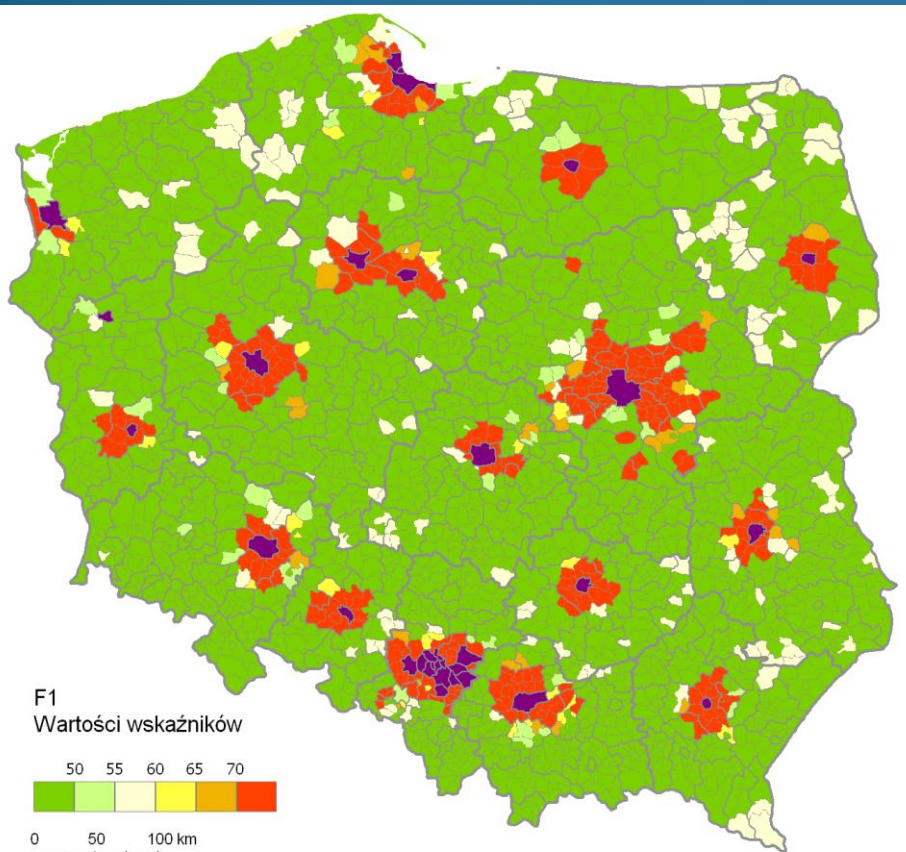
GŁÓWNE METODYCZNE PROBLEMY DELIMITACJI

PROBLEM	SPOSOBY ROZWIĄZANIA	EFEKT
Dobór optymalnej liczby i rodzajów wskaźników	Testowanie kilkudziesięciu wskaźników	Wybór 7 ostatecznych wskaźników
Przyjęcie bazy referencyjnej dla poszczególnych wskaźników - Polska, średnia wojewódzka, rdzeń, itd.)	Testowanie różnych poziomów wskaźników	Wniosek, że nie jest możliwe dokonanie zadowalającej delimitacji w oparciu o średnie dla Polski
Ustalenie poziomów wartości progowych	Kilkadziesiąt delimitacji wariantowych (testowanie kombinacji różnych wartości wskaźników)	Przyjęcie najbardziej zadowalającego wariantu, cechującego się najlepszymi cechami topologicznymi wyróżnionej strefy zewnętrznej
Dostępność danych źródłowych	Oparcie się na źródłach statystycznych istniejących dla całego kraju	Dane dość wiarygodne, ale nie zawsze aktualne (w delimitacji nie jest to konieczne)

KRYTERIA FUNKCYJALNE

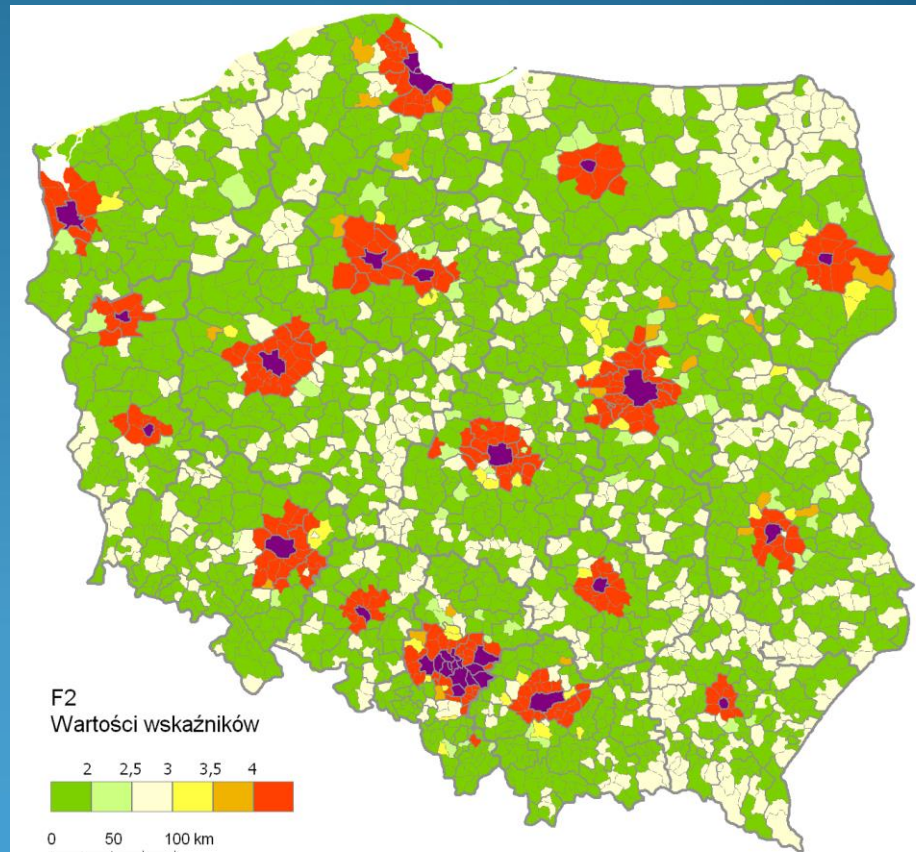
WSKAŹNIK F1

liczba wyjeżdżających do pracy najemnej
do rdzenia MOF na 1000 mieszkańców
w wieku produkcyjnym, 2006

WSKAŹNIK F2

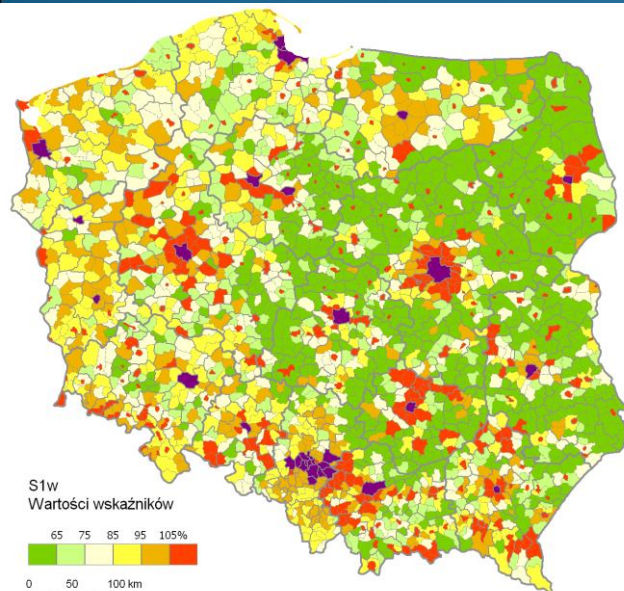
liczba zameldowań z rdzenia MOF
na 1000 mieszkańców, 2009

KRYTERIA SPOŁECZNO-GOSPODARCZE

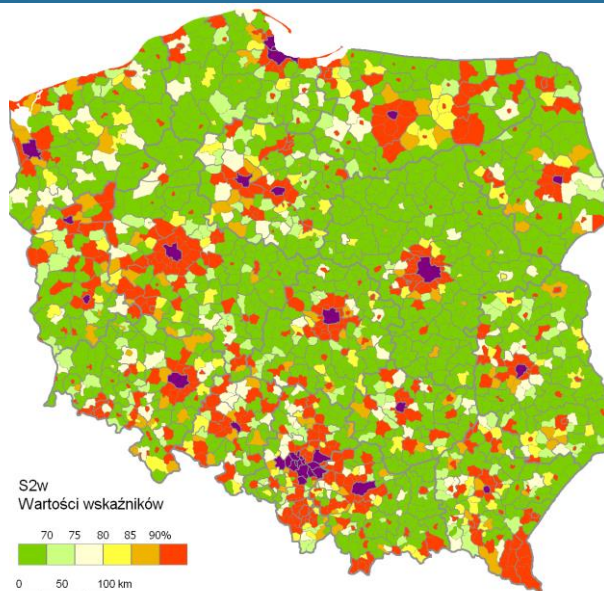
WSKAŹNIK S1w

udział pracujących w zawodach
pozarolniczych, 2002

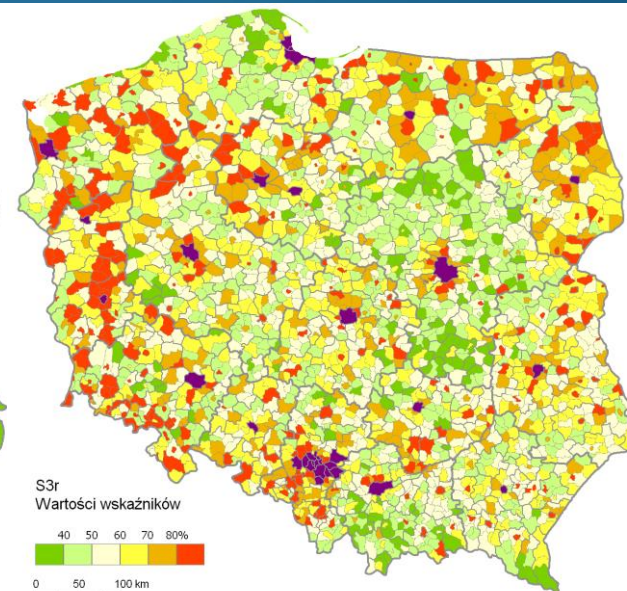
WSKAŹNIK S2w

liczba podmiotów gospodarczych
na 1000 mieszkańców, 2011

WSKAŹNIK S3r

udział podmiotów gospodarczych
w usługach wyższego rzędu
(sekcje J-R), 2011

1. dla całego kraju
2. jako stosunek do analogicznego wskaźnika obliczonego dla całego województwa (czyli stosunek do średniej wojewódzkiej)

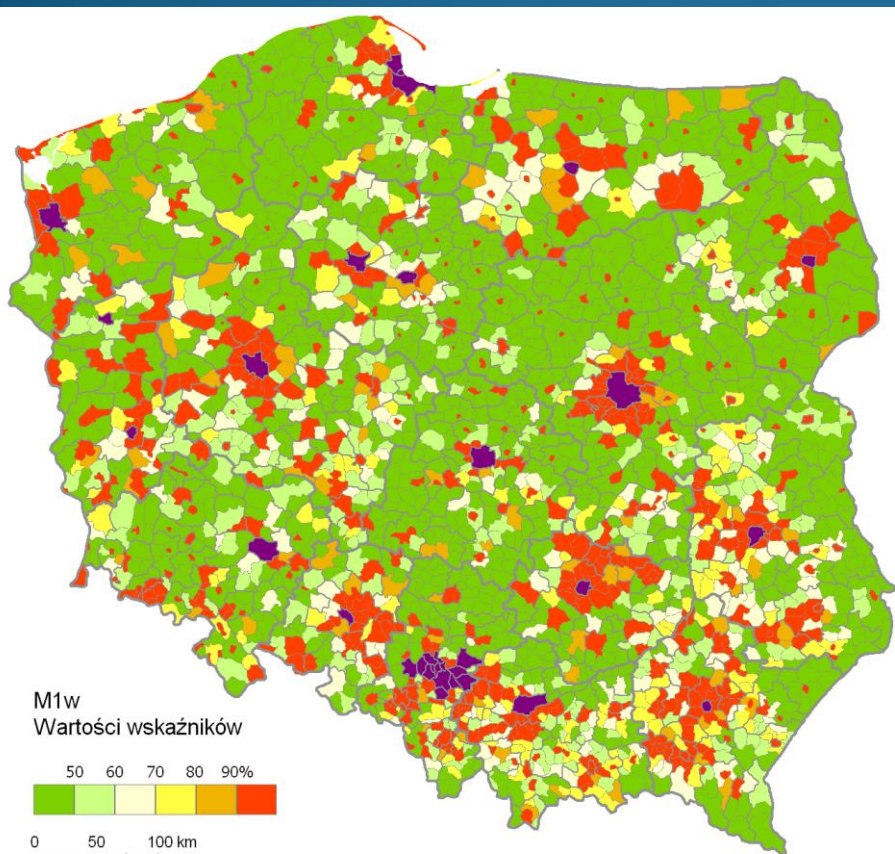
1. dla całego kraju
2. jako stosunek do analogicznego wskaźnika obliczonego dla całego województwa (czyli stosunek do średniej wojewódzkiej)
3. jako stosunek do analogicznego wskaźnika obliczonego dla rdzenia MOF

1. dla całego kraju
2. jako stosunek do analogicznego wskaźnika obliczonego dla całego województwa (czyli stosunek do średniej wojewódzkiej)
3. jako stosunek do analogicznego wskaźnika obliczonego dla rdzenia MOF

KRYTERIA MORFOLOGICZNE

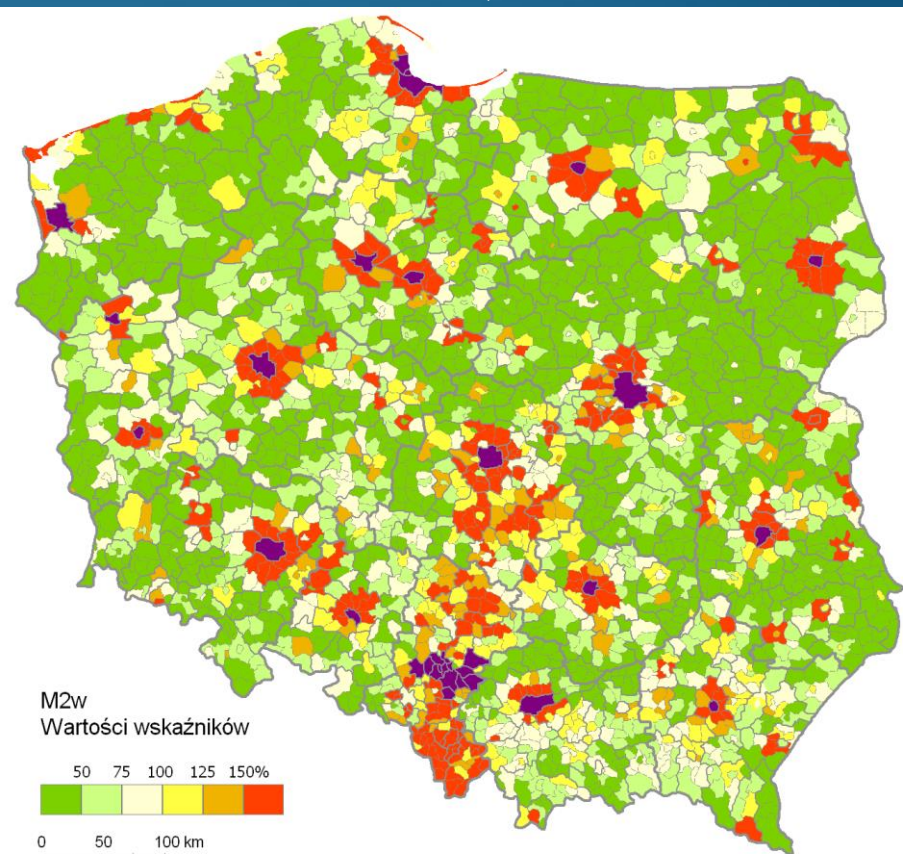
WSKAŹNIK M1w

gęstość zaludnienia (bez lasów i wód), 2011

WSKAŹNIK M2w

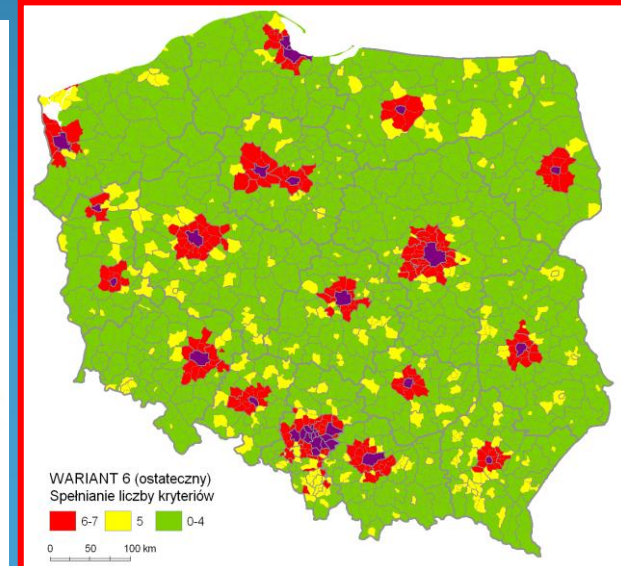
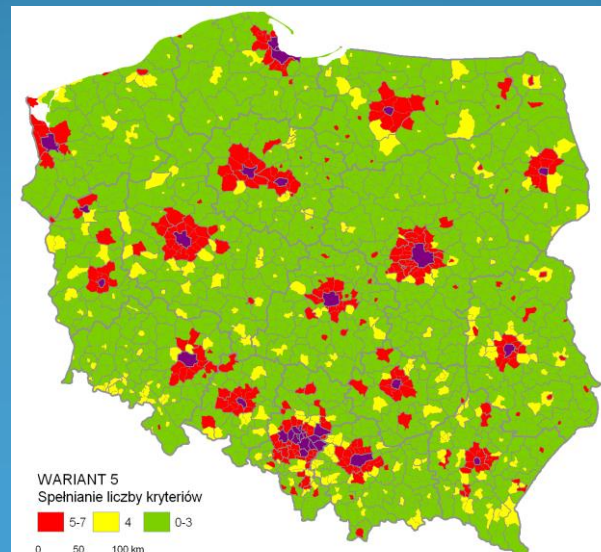
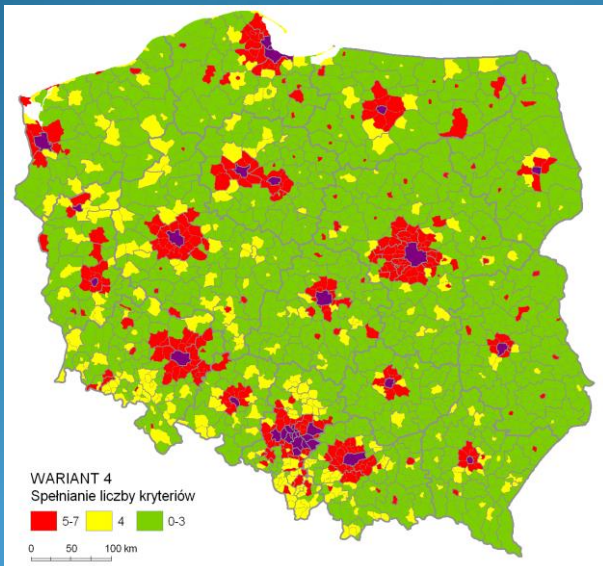
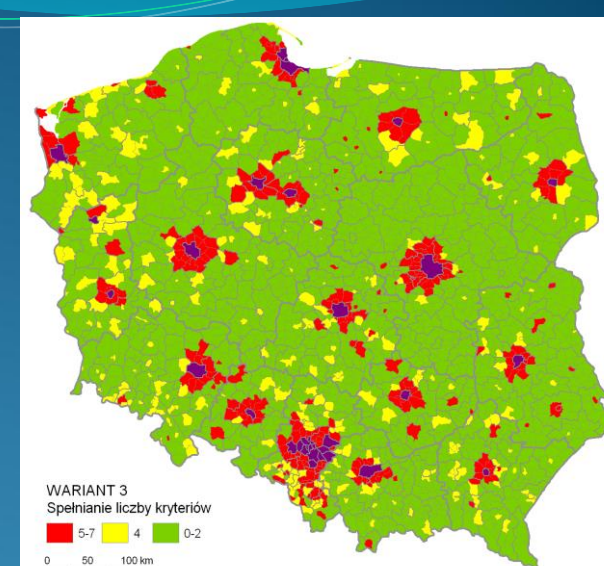
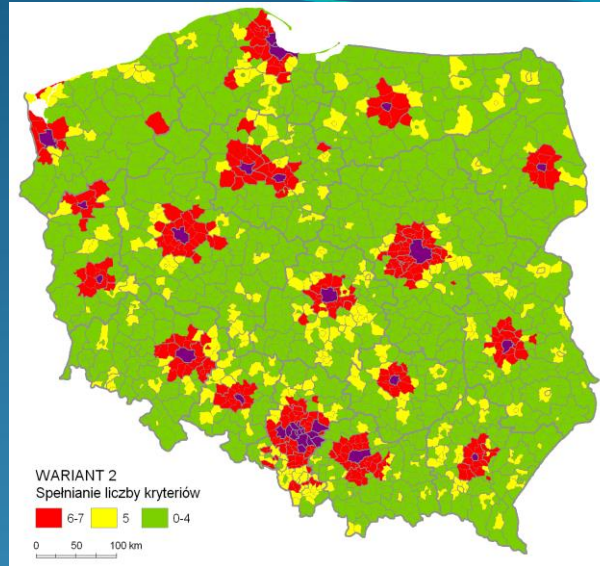
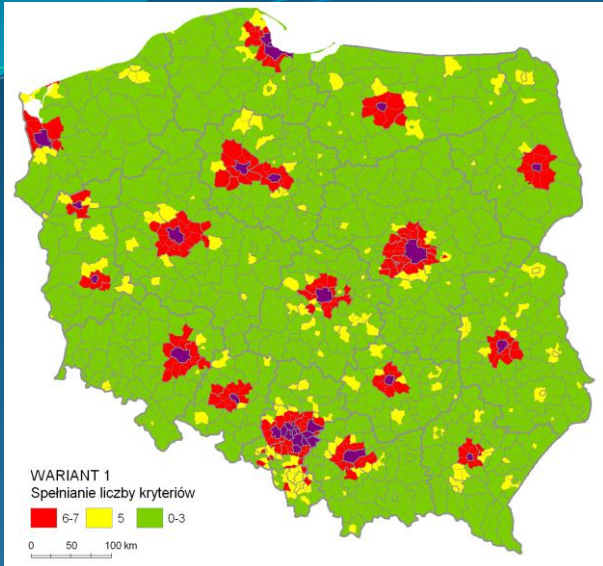
liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000
mieszkańców, 2001-2011

1. dla całego kraju
2. jako stosunek do analogicznego wskaźnika obliczonego dla całego województwa (czyli stosunek do średniej wojewódzkiej)

1. dla całego kraju
2. jako stosunek do analogicznego wskaźnika obliczonego dla całego województwa (czyli stosunek do średniej wojewódzkiej)

DELIMITACJE WARIANTOWE (cel: najbardziej spójna topologia)

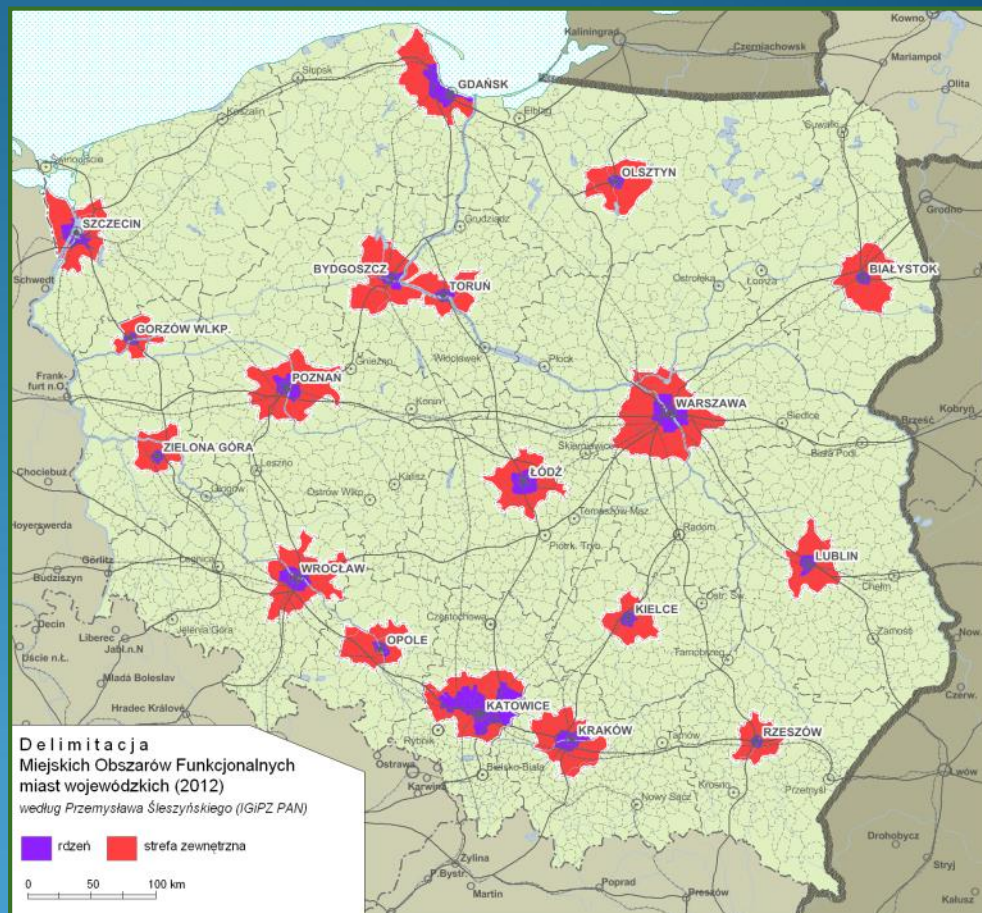

WYNIKI

18 Miejskich Obszarów Funkcjonalnych: 18 rdzeni i 18 stref zewnętrznych
(nie przesądzono statusu MOF Bydgoszczy i Torunia, pozostawiając tę kwestię w gestii samorządów)

CHARAKTERYSTYKA MOF (rdzenie i strefy zewnętrzne)

Nazwa	Liczba gmin	Powierzchnia (km ²)	Ludność (tys.)
Białystok	8	1 601	387
Bydgoszcz	10	2 069	504
Gdańsk	15	1 835	1 070
Gorzów Wlkp.	4	770	156
Katowice	32	2 979	2 473
Kielce	9	1 113	318
Kraków	22	1 991	1 175
Lublin	14	1 519	539
Łódź	18	1 828	1 040
Olsztyn	6	1 452	231
Opole	11	1 382	235
Poznań	20	2 499	912
Rzeszów	12	1 047	351
Szczecin	8	1 937	558
Toruń	7	1 130	281
Warszawa	49	3 820	2 787
Wrocław	14	2 339	884
Zielona Góra	5	964	185
RAZEM	264	32 274	14 087
% w kraju	10,7	10,3	36,6

Zaleca się traktowanie przedstawionej delimitacji, jako **minimalnego obowiązującego zasięgu MOF**, który **może być poszerzony** przez samorządy w uzasadnionych przypadkach.

ZAMIAST PODSUMOWANIA: DO DYSKUSJI

Czy istniejący system administracyjno-terytorialny jest odpowiedni?

Po co w ogóle tworzyć MOF – czy nie lepiej mieć ‘od razu’ zadowalający podział terytorialny?

LITERATURA CYTOWANA

- Dziewoński K., Kosiński L., 1964, *Rozmieszczenie ludności w Polsce w XX w.*, Przegląd Geograficzny, 36, 1, s. 3-36.
- Gontarski Z., 1972, *Delimitacja obszarów metropolitalnych w Polsce*, Statystyka Terenowa, 8, GUS, Warszawa.
- Gontarski Z., 1980, *Obszary metropolitalne w Polsce*, Biuletyn KPZK PAN, 109, Warszawa.
- Iwanicka-Lyra, 1969, *Delimitacja aglomeracji wielkomiejskich w Polsce*, Prace Geograficzne IG PAN, 76, Warszawa.
- Komornicki T., 2008, *Mutual accessibility of Polish metropolises*, [w:] Building together our territories. 31st International Geographical Congress, Tunis 2008, August 12-15. Abstracts, s. 308.
- Komornicki T., Śleszyński P., 2009, *Typologia obszarów wiejskich pod względem powiązań funkcjonalnych i relacji miasto-wieś*, [w:] J. Bański (red.), *Analiza zróżnicowania i perspektyw rozwoju obszarów wiejskich w Polsce do 2015 roku*, Studia Obszarów Wiejskich, 16, Warszawa, s. 9-37.
- Korcelli P., Śleszyński P., 2006, *Mapa nr 7. Delimitacja Funkcjonalnych Obszarów Miejskich 2006*, [w:] Ekspercki projekt Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju do roku 2033, s. 23,
http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/poziom_krajowy/polska_polityka_przestrzenna/prace_nad_KPZK_2008_2033/Documents/PE_KPZK_STYCZEN_z_ERRATA_NA_STRONIE.pdf.
- Leszczycki S., Eberhardt P., Heřman S., 1971, *Agglomeracje miejsko-przemysłowe w Polsce 1966-2000*, Biuletyn KPZK PAN, 67.
- Potrykowska A., 1989, *Funkcjonalne regiony miejskie w krajowym systemie osadniczym*, [w:] P. Korcelli, A. Gawryszewski (red.), *Współczesne przemiany regionalnych systemów osadniczych w Polsce*, Prace Geograficzne, 152, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa, s. 55-76.
- Potrykowska A., 1995, *Regiony dojazdów do pracy*, 1983, Atlas Rzeczypospolitej Polskiej, Główny Geodeta Kraju, Warszawa, plansza 65.4, mapa 1.
- Smętkowski M., 2007, *Delimitacja obszarów metropolitalnych – nowe spojrzenie*, [w:] G. Gorzelak, A. Tucholska (red.), *Rozwój, region, przestrzeń*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, EUROREG, Warszawa, s. 215-233.
- Smętkowski M., Jałowiecki B., Gorzelak G., 2009, *Obszary metropolitalne w Polsce: problemy rozwojowe i delimitacja*, Raporty i analizy EUROREG 1/2009, Warszawa.
- Swianiewicz P., Klimska K., 2005, *Społeczne i polityczne zróżnicowanie aglomeracji w Polsce – waniliowe centrum, mozaika przedmieść*, Prace i Studia Geograficzne, 35, s. 45-70.
- Śleszyński P., 2011, *Stan zagospodarowania przestrzennego kraju 2011 – mapy diagnostyczne*, [w:] Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa (23 mapy autorskie i współautorskie).
- Śleszyński P., 2012, *Kierunki dojazdów do pracy*, Wiadomości Statystyczne, 11, s. 59-75.
- Śleszyński P., 2013, *Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw*, Przegląd Geograficzny, 85, 2, s. 173-197.**
- Śleszyński P., 2014, *Delimitation and typology of functional urban regions in Poland based on commuting*, Geographia Polonica, 87, 2.

Dziękuję za uwagę

dr hab. prof. PAN Przemysław Śleszyński
Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN
ul. Twarda 51/55, 00-818 Warszawa
e-mail: psleszyn@twarda.pan.pl
tel. (22) 6978824, 6978822, fax (22) 6206221